

1. Celkové toky ekonomické aktivity – HDP a HDND

- HDP – základní ukazatel ekonomiky** Konečným výsledkem ekonomické činnosti je výroba zboží i služeb a jejich rozdělení mezi ekonomické subjekty. Výsledky všech odvětvových činností a institucionálních subjektů, prezentované v národních účech jako hrubá přidaná hodnota (HPH) i jako výdajové a důchodové složky HDP, představují základní informace o národním hospodářství. Nejsouhrnnější mírou ekonomického výkonu výrobních (rezidentských) jednotek je HDP. Výpočet HDP začíná produkcí a důchod – což je důležité z hlediska účelu této studie – je vždy odvozen z hodnoty produktu zboží a služeb. HDP jako tok celkové výroby se setkává s tokem důchodů; je tudíž sumou všech důchodů získaných tvorbou HDP (HPH). Existující tři způsoby měření souhrnného výsledku ekonomického výkonu (HDP) musí být ekvivalentní a praktické výpočty české statistiky to potvrzují.
- Rovnost tří metod výpočtu HDP** Vytvořený HDP v běžných kupních cenách 2 555,8 mld. Kč za rok 2003 je získán odpočtem mezispotřeby (4 171,7 mld. Kč) od produkce zboží a služeb (6 493,4 mld. Kč) a připočtením čistých daní z produktů (234,1 mld. Kč), což znamená, že součástí HDP je i spotřeba fixního kapitálu (opotřebení). Uvedené sumě vytvořeného HDP odpovídají základní výdajové složky; výdaje na konečnou spotřebu (1 919,5 mld. Kč), výdaje na tvorbu hrubého kapitálu (692,9 mld. Kč) a čistý vývoz (-56,6 mld. Kč), resp. saldo vývozu a dovozu zboží i služeb. Zároveň HDP je součtem všech důchodů vytvořených v procesu výroby zboží a služeb; největší důchodovou složkou HDP jsou náhrady zaměstnancům (1 128,8 mld. Kč), za níž následuje hrubý provozní přebytek (900,7 mld. Kč), hrubý smíšený důchod (309,9 mld. Kč) a čisté daně z výroby a z dovozu (216,4 mld. Kč).
- Zvýšení podílu konečné spotřeby a hrubého provozního přebytku na HDP** Všechny toky ekonomické aktivity a vztahy mezi vytvořeným HDP, užitým HDP i získanými důchody při tvorbě HDP jsou vzájemně propojené a zobrazené v soustavě účtů (účet výroby, tvorby důchodů, akumulace). Tyto účty ukazují, že v časovém horizontu od roku 1995 do roku 2003 se na straně tvorby HDP více zvýšil spotřebovaný meziproduct než produkce a nejpomaleji rostl vytvořený HDP. Jeho podíl na celkové produkci poklesl o 2,5 p. b. (ze 41,9 % v roce 1995 na 39,4 % v roce 2003). Na straně užití HDP výrazně rostly výdaje na konečnou spotřebu, podstatně rychleji než HDP a jejich podíl na HDP se zvýšil o 3,3 p. b. (ze 71,8 % na 75,1 %). Zaostával růst výdajů na tvorbu hrubého kapitálu a přírůstek hrubého fixního kapitálu nedosáhl ani pětiny přírůstku HDP. Snížení záporného čistého vývozu vedlo k téměř čtyřpětinovému přírůstku konečné spotřeby na přírůstku HDP. Tyto změny základních proporcí vedly zároveň k poklesu podílu HDP na použitelných zdrojích pro konečné výdaje při růstu podílu celkového dovozu. Na hrubých národních konečných výdajích se snížil podíl výdajů na tvorbu hrubého kapitálu a zvýšil podíl výdajů na konečnou spotřebu. Přitom podíl hrubých národních konečných výdajů na celkových konečných výdajích poklesl a podíl celkového vývozu vzrostl. Celková struktura výdajů na HDP se změnila více než struktura vytvořených důchodů. Největší důchodovou složkou HDP představují náhrady zaměstnancům s podílem 44,2 % na HDP a jeho zvýšením o 0,7 p. b., z nichž rozhodující část tvoří mzdy a platy. Hrubý provozní přebytek dosáhl více než třetiny HDP a byl jeho nejrychleji rostoucí složkou. Nejméně se zvýšil hrubý smíšený důchod a rovněž pomaleji než HDP rostly čisté daně z výroby a z dovozu, což vedlo k poklesu jejich podílu na HDP.

Důchodová a finanční situace jednotlivých sektorů ekonomiky ČR (1995 až 2003)

Tab. č. 1 HDP – tvorba, výdaje a důchody

v mld. Kč běžných cen

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Výrobní metoda výpočtu HDP									
Produkce	3 496,9	3 935,1	4 371,2	4 763,2	4 877,2	5 316,1	5 764,6	6 082,8	6 493,4
Mezispotřeba	2 170,5	2 439,1	2 755,6	2 984,4	3 036,9	3 371,7	3 669,1	3 893,6	4 171,7
Hrubá přidaná hodnota	1 326,4	1 496,0	1 615,6	1 778,8	1 840,3	1 944,4	2 095,5	2 189,2	2 321,7
Čisté daně z produktů	140,3	164,6	169,5	183,7	201,1	205,7	219,8	225,5	234,1
Hrubý domácí produkt	1 466,7	1 660,6	1 785,1	1 962,5	2 041,4	2 150,1	2 315,3	2 414,7	2 555,8
Výdajová metoda výpočtu HDP									
Konečná spotřeba	1 053,0	1 211,3	1 334,8	1 424,3	1 515,7	1 597,8	1 705,3	1 789,9	1 919,5
z toho: domácnosti	724,8	847,2	932,8	998,3	1 046,3	1 108,8	1 179,4	1 220,6	1 300,5
Tvorba hrubého kapitálu	476,9	548,4	545,4	560,2	550,0	618,5	668,6	674,2	692,9
z toho: fixního	463,5	521,0	534,4	554,6	550,6	594,9	638,6	643,3	685,6
Čistý vývoz	-63,2	-99,1	-95,1	-22,0	-24,3	-66,2	-58,6	-49,4	-56,6
Důchodová metoda výpočtu HDP									
Náhrady zaměstnancům	637,5	744,5	819,1	862,7	892,3	926,5	994,0	1 077,9	1 128,8
Hrubý provozní přebytek	493,6	546,3	574,9	694,4	720,3	769,8	837,2	829,7	900,7
Hrubý smíšený důchod	197,8	206,7	231,6	244,4	249,6	266,9	291,5	297,0	309,9
Čisté daně z výr. a dovozu	137,8	163,1	159,5	161,0	179,2	186,9	192,6	210,1	216,4

• **Rychlý růst spotřeby fixního kapitálu**

Spotřeba fixního kapitálu se sice vyvíjela v souladu s vytvořeným HDP, avšak rostla podstatně rychleji než výdaje na tvorbu hrubého fixního kapitálu, což vedlo k nepatrnému zvýšení, v některých letech i k meziročnímu poklesu tvorby čistého kapitálu. Amortizace v poměru k výdajům na tvorbu hrubého fixního kapitálu již přesáhla dvě třetiny. Velice nepříznivě se to projevilo ve vývoji čistých národních úspor, jejichž míra se značně snížila. Výrazný pokles čistých národních úspor signalizuje, že v některých letech došlo k deakumulaci a že nové investice nenahrazovaly spotřebu fixního kapitálu.

• **Vztah HDP a HDND**

Výsledkem souhrnného negativního vlivu čistých příjmů a čistých transferů ze zahraničí byl pomalejší růst hrubého disponibilního národního důchodu (HDND) než HDP. Od HDP, který je tvořen i výrobními faktory vlastněnými zahraničními subjekty, nutno odečíst saldo nižších výnosů přijatých ze zahraničí a vyšších nákladů placených do zahraničí (čisté prvotní důchody nerezidentům), čímž je získán hrubý národní důchod (HND). K HND nutno přičíst saldo vyšších příjmů ze zahraničí a nižších výdajů do zahraničí (čisté běžné transfery od nerezidentů), čímž je získán HDND. Transferové platby nejsou přitom kompenzacemi za žádné výrobní aktivity, nýbrž jednostrannými převody, HDND nepatří do výrobního pojetí, je výslovně důchodovou kategorií a představuje to, co je k dispozici (k použití) na konečné spotřebitelské výdaje (domácnosti a vláda) a na hrubé národní úspory (HNÚ). HDND i HNÚ patří k významným ekonomickým charakteristikám, které slouží především k popisu důchodových toků a vyjádření změn míry financování výdajů na tvorbu hrubého kapitálu z domácích zdrojů i vývoje čistých výpůjček za národní hospodářství celkem.

• **Značný odliv důchodů do zahraničí**

Prvotní důchody placené rezidentskými jednotkami nerezidentským jednotkám (čisté prvotní důchody nerezidentům) ve výši 114,5 mld. Kč za rok 2003 mimořádně rychle rostly a HND 2 441,3 mld. Kč se zvětšil méně než HDP. Saldo výdajových běžných transferů placených rezidentskými jednotkami nerezidentským jednotkám a příjmových běžných transferů přijatých rezidentskými jednotkami od nerezidentských jednotek (čisté běžné transfery od nerezidentů) ve výši 15,8 mld. Kč za rok 2003 se ve srovnání s rokem 1995 téměř nezměnily, přičemž meziročně značně kolísalo a nepřispívalo ke zvětšení HDND. Jeho výše 2 457,1 mld. Kč za rok 2003 byla v poměru k HDP menší o 3,9 p. b. (96,1 %), zatímco v roce 1995 tento poměr činil 100,5 %. Výdaje na konečnou spotřebu dosáhly za rok 2003 v poměru k HDND 78,1 %, což bylo výrazně více než v roce 1995. Zbývající část HDND, která nebyla

Důchodová a finanční situace jednotlivých sektorů ekonomiky ČR (1995 až 2003)

použitá na konečnou spotřebu (537,6 mld. Kč za rok 2003) představující HNU, které rostly relativně pomalým tempem. Míra HNU (jejich poměr a HDND) 21,9 % v roce 2003 byla podstatně nižší než v roce 1995 (28,6 %). HNU byly nižší než výdaje na tvorbu hrubého kapitálu, na jehož financování úspory nestačily a proto muselo být použito vnějších zdrojů. Jejich rozsah 155,2 mld. Kč za rok 2003 se každoročně značně zvětšoval a v poměru k HDND dosáhl již 6,3 %. Míra financování výdajů na tvorbu hrubého kapitálu z vnějších zdrojů 22,4 % v roce 2003 byla tak vyšší o 10,8 p. b. než v roce 1995. Převís (převýšení) míry investic nad mírou úspor se v uvedeném období zvětšil o 2,3 p. b. Saldo kapitálových transakcí nemělo, s výjimkou roku 2002, větší vliv na vývoj národních běžných transakcí s nerezidenty a na změnu finančních aktiv, jejichž čistý úbytek ve sledovaném období se značně zvýšil, což znamenalo výrazný růst celkových čistých výpůjček. Vývoj spotřeby fixního kapitálu se odrazil především v poklesu čistých národních úspor, jejichž výše 44,6 mld. Kč za rok 2003 byla pouze třetinová ve srovnání s rokem 1995.

Všechny uvedené transakce a jejich výsledky budou v další části desagregovány do jednotlivých institucionálních sektorů.

Tab. č. 2 Hrubý a čistý disponibilní národní důchod

v mld. Kč

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
HDP	1 466,7	1 660,6	1 785,1	1 962,5	2 041,4	2 150,1	2 315,3	2 414,7	2 555,8
Saldo prvotních důchodů ¹⁾	-7,2	-24,8	-29,2	-35,1	-46,7	-53,2	-83,8	-116,2	-114,5
Hrubý národní důchod	1 459,5	1 635,8	1 755,9	1 927,4	1 994,7	2 096,9	2 231,5	2 298,5	2 441,3
Čistý národní důchod	1 171,0	1 323,2	1 407,7	1 546,1	1 585,6	1 655,9	1 760,3	1 817,2	1 944,0
Saldo běžných převodů ²⁾	15,2	10,4	12,0	16,6	20,4	14,5	17,7	14,6	15,8
Hrubý disponibilní důchod	1 474,7	1 646,2	1 767,9	1 944,0	2 015,1	2 111,4	2 249,2	2 313,1	2 457,1
Čistý disponibilní důchod	1 186,2	1 333,6	1 419,7	1 562,7	1 606,0	1 670,4	1 778,0	1 831,8	1 959,8
Konečná spotřeba	1 053,0	1 211,3	1 334,8	1 424,3	1 515,7	1 597,8	1 705,3	1 789,9	1 919,5
Hrubé národní úspory	421,7	434,9	433,1	519,7	499,4	513,6	543,9	523,2	537,6
Čisté národní úspory	133,2	122,3	84,9	138,4	90,3	72,6	72,7	41,9	40,3
Saldo běžných transakcí	-55,2	-113,5	-112,3	-40,5	-50,6	-104,9	-124,7	-151,0	-155,2
Čisté kapitálové transakce	-0,9	-1,5	5,6	-0,7	-0,7	-0,9	2,3	11,4	-2,3
Čistý úbytek finančních aktiv	-56,1	-115,0	-106,7	-41,2	-51,3	-105,8	-122,4	-139,6	-157,5

¹⁾ Čisté prvotní důchody nerezidentům.

²⁾ Čisté běžné transfery od nerezidentů.